

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Vilniuje - LDK valdovų ir didikų portretų paroda iš Ukrainos

2012-07-20

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Paroda

AUTORIUS: Dalia Tarandaitė

DATA: 2012-07

Vilniuje - LDK valdovų ir didikų portretų paroda iš Ukrainos

Dalia Tarandaitė

Liepos 4 d., Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos išvakarėse, Vilniuje, Lietuvos dailės muziejaus Vilniaus paveikslų galerijoje, buvo atidaryta išskirtinės svarbos tarptautinė paroda „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų ir didikų portretai iš Ukrainos muziejų rinkinių“. Joje pristatoma istoriniu, ikonografiniu ir meniniu požiūriu vertinga lituanistinė kolekcija, saugoma Vakarų Ukrainoje, istorinėse Haličo ir Voluinės žemėse, kurių didelė dalis nuo XIV-XIV a. sandūros iki Liublino unijos 1569 m. priklausė Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, o vėliau iki XVIII a. pabaigos - Lenkijos karalystei. Tai buvo integrali Abiejų Tautų Respublikos dalis.

Parodoje eksponuojami 86 portretai, kadaise puošę dailės kūrinių turtingus šio regiono dvarus ir bažnyčias - Olesko, Pidhircų, Višniveco, Žovkvos, Čortkovo, Olykos ir kt. dvarus, Lvovo Bernardinų, Bilij Kamin (Založcų r.) parapinę ir kt. bažnyčias. Didžioji dauguma kūrinių XIX-XX a. I pusėje buvo dovanota, deponuota ar nupirkta seniesiems Lvovo muziejams - Kunigaikščių Liubomirskių muziejui ir Nacionaliniam Jono III Sobieskio vardo muziejui. Šiandien jie yra saugomi Lvovo dailės galerijos ir Lvovo istorijos muziejaus rinkiniuose. Tai Lietuvos ir Lenkijos valdovų (Jogailos, Stepono Batoro, Žygimanto ir Vladislovo Vazų, Mykolo Kaributo Višnioveckio, Jono Sobieskio, Augusto II ir Augusto III Saksoniečių, Stanislovo Augusto Poniatovskio) ir jų žmonių, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų (Radvilų, Chodkevičių, Sapiegų, Sanguškų, Višnioveckių, Pacų, Tiškevičių, Pociejų, Gosievskių), Lietuvos istorijai svarbių kitų asmenybių (karvedžio Kasparo Bekešo, Vilniaus burmistro Pauliaus Boimos, Vilniaus universiteto profesoriaus Pranciškaus Smuglevičiaus) atvaizdai, sukurti XVI-XIX a. vietinių ir svetimšalių Abiejų Tautų Respublikoje dirbusių dailininkų. 8 portretai į parodą atvežti iš Voluinės kraštotyros muziejaus Lucke, į kurią pateko iš Olykos - svarbiausios Radvilų rezidencijos Voluinėje - rinkinių.

Dalis eksponuojamų portretų priklauso minėtųjų Ukrainos muziejų „aukso fondui“, yra rodomi nuolatinėse jų ekspozicijose. Kita, lituanistiniu požiūriu ne mažiau vertinga, portretų dalis parodai buvo atrinkta iš muziejų saugyklų. Dėl prastos būklės jie dar niekada nebuvo eksponuoti ir Vilniuje surengtoje parodoje visuomenei pristatomi pirmą kartą. Šiuos kūrinius restauravo ir eksponuoti parengė Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centro restauratoriai.

Įdomia ikonografija, profesionaliu atlikimu ir aukšta menine kokybe išsiskiria parodoje eksponuojami Lietuvos ir Lenkijos valdovo Jono Sobieskio vaikų portretai, neabejotinai priklausę valdovo rinkiniams. Joną Sobieskį su Lvovu siejo ypatingas ryšys. Iš Lvovo žemės jis buvo kilęs (manoma, kad gimė netoli Lvovo esančioje Olesko pilyje), Žovkvoje prie Lvovo turėjo puošnią rezidenciją, o Lvove – namą (vėliau jame įrengtas Nacionalinis Jono III Sobieskio vardo muziejus). Meninei reprezentacijai J. Sobieskis skyrė ypatingą dėmesį – jo ir jo šeimos narių portretus tapė garsiausi dailininkai, iškeldami karinius valdovo nuopelnus, lygindami jį su pergalingais antikos karvedžiais. J. Sobieskis puoselėjo viltis Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio sostą padaryti paveldimą. Šios viltys atsispindi parodoje eksponuojamuose vyriausiojo sūnaus Jokūbo Liudviko portretuose. Apie 1677 m. galbūt Martyno Altomontės (Martino Altomonte, 1659–1745) nutapytame portrete dešimtmetis Jokūbas Liudvikas pavaizduotas kaip romėnų karvedys, šlovingų tėvo darbų tęsėjas, su laurų vainiku ant galvos ir regimentu, simbolizuojančiu aukščiausią, valdovams priklausančią, karinę valdžią, rankoje. Panaši mintis kartojama ketveriais metais vėliau nutapytame portrete, kuriame Jokūbas Liudvikas pavaizduotas su karališkais ženklais – ant stalo gulinti karūna ir liūto galva portreto fone. Vienas vertingiausių Lvovo dailės galerijos eksponatų yra garsaus aristokratijos portretisto Žano Fransua de Trua (Jean Francois de Troy, 1645–1730) teptukui priskiriamas Jono Sobieskio dukters Teresės Kunigundos portretas, greičiausiai nutapytas apie 1690 m., ruošiantis jos sužadėtuviams su Bavarijos elektu Maksimilianu II Emanueliu, ką liudija rankose laikomas gėlių vainikas (baroko simbolikoje reiškia mergystę).

Martynas Altomontė (?). Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono Sobieskio (1629-1696) sūnaus Jokūbo Liudviko (1667-1737) portretas, apie 1677 m.

Didelės meninės vertės kūrinys yra ir parodoje eksponuojamas Marijos Eleonoros Habsburgaitės portretas, nutapytas apie 1670 m., netrukus po vedybų su Lietuvos ir Lenkijos valdovu Mykolu Kaributu Višnioveckiu. Marija Eleonora jame pavaizduota liekna ir elegantiška, vilkinti pagal XVII a. paskutinio ketvirčio madą pasiūta balto atlaso suknele, pasipuošusi perlais ir deimantais, kuriuos, manoma, vedybų ceremonijai paskolino jos motina Marija Gonzaga. Portreto autorius nėra žinomas, greičiausiai kūrinys, kaip ir kiti Marijos Eleonoros portretai, buvo nutapytas užsienyje.

Parodoje galima pamatyti ir kitų valdovams dirbusių dailininkų kūrinius - Luji de Silvestro (Louis de Silvestre, 1675-1760) nutapytą portretą, vaizduojantį Augustą II Saksonietį, vilkintį Abiejų Tautų Respublikos bajorų drabužiais, Marčelo Bačareljo (Marcello Bacciarelli, 1731-1818) sukurtą Stanislovo Augusto Poniatovskio portretą, įrėmintą autentišku rėmu su valdovo herbu.

Ne mažiau įdomūs miesto valdžios ir vietinės diduomenės užsakymu Lvovo tapytojų sukurti valdovų portretai. Vienas labiausiai intriguojančių parodos eksponatų yra Lietuvos ir Lenkijos valdovo Stepono Batoro atvaizdas, tapatinamas su literatūroje minimu Vaitiekaus Stefanovičiaus (Wojciech Stefanowicz, apie 1545-1588) 1576 m. Lvovo rotušei, kaip manoma, iš natūros nutapytu portretu - vienu ankstyviausių šio valdovo atvaizdų Abiejų Tautų Respublikos dailėje, sukurtu iškart po elekcijos, dar iki karūnavimo. Dekoratyvumu ir savita ikonografija dėmesį patraukia armėnų kilmės Lvovo tapytojo Simono Bogušovičiaus (Szymon Boguszowicz, apie 1575-1648) sukurtas Žygimanto Vazos portretas, kurio fone pavaizduotas vienas šlovingiausių Žygimanto Vazos valdymo epizodų - Smolensko atgavimas 1611 m. birželio 13 d.

Nežinomas XVII a. I p. dailininkas. Lietuvos didžiojo etmono ir Vilniaus vaivados Jono Karolio Chodkevičiaus (1560-1621) portretas

Net devyniolika parodoje eksponuojamų portretų vaizduoja Radvilų giminės atstovus. Penkiose skirtingos ikonografijos drobėse įamžintas Vilniaus vaivada ir LDK didysis etmonas Mykolas Kazimieras Radvila „Žuvelė“, trijuose - Vilniaus vaivada Karolis Stanislovas Radvila „Pane mielasis“. Parodoje galima pamatyti mažai žinomą savitos ikonografijos kardinolo Jurgio Radvilos atvaizdą, kaip manoma, 1592 m. sukurtą

Romoje.

Septyni portretai vaizduoja Chodkevičių giminės atstovus. Trys iš jų anksčiau neabejotinai priklausė viename iš giminės dvarų buvusiai portretų galerijai – kūrinis sieja dydis, panašios kompozicijos, užrašai, herbai. Eksponuojami du XVII a. I pusėje nutapyti Vilniaus vaivados ir LDK didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus portretai. Savo ikonografija jie gerokai skiriasi nuo Lietuvos ir Lenkijos muziejuose sutinkamų, iš drobės į drobę kartotų populiariausių šio didiko atvaizdų.

Atskirą grupę sudaro parodoje eksponuojami Konstantino Aleksandravičiaus (Konstanty Aleksandrowicz, minimas 1777–1794) 1785–1893 m. nutapyti valdovų ir LDK karo vadų bei politikų portretai iš Zavušos, dvare, netoli Nesvyžiaus, buvusios žymių žmonių portretų galerijos. Šią galeriją sumanė generolas Ignoto Moravskis, o po jo mirties tęsė žmona, viena šviesiausių ano meto moterų Teofilė Radvilaitė-Moravskienė, be kitų dailininkų rėmusi ir Pranciškų Smuglevičių. Beje, vienintelį žinomą šios iškilios moters portretą, kaip bernardinų mecenatės atvaizdą saugotą Lvovo Bernardinų bažnyčioje, galima pamatyti parodoje.

Keletas parodoje eksponuojamų kūrinių ne tik vaizduojamais asmenimis, bet ir savo kilme yra susiję su Vilniumi. Vilniaus universiteto profesoriaus Pranciškaus Smuglevičiaus portretas, nutapytas jo mokinio ir artimo bičiulio Juozapo Peškos, kunigaikščių Liubomirskių muziejui buvo nupirktas Vilniuje iš dailininko palikuonių. Neabejotinai Vilniuje buvo nutapytas ir Mikalojaus Stepono Paco portretas, priklausęs Vilniaus katedros kanauninkų portretų galerijai (dar vienas tai pačiai galerijai priklausantis portretas yra Lenkijoje). Kai kurių tyrinėtojų nuomone, jį sukurti galėjo vilnietis tapytojas Johanas Berkhofas.